

# Gospodarski List.

Glasiló c. kr. kmetijskega društva v Gorici.

Ureduje: Ernest Klavžar.

„Gospodarski List“ izhaja kot priloga „Soče“ dvakrat na mesec in sicer vsak drugi petek. Udje c. kr. kmetijskega društva in varočniki „Soče“ dobivajo list brezplačno; drugače pa stane list na leto 1 gold. 20 kr. — Naročnina naj se pošilja c. kr. kmetijskemu društvu, dopisi pa vodstvu deželne kmetijske šole v Gorici. — Rokopisi se ne vračajo.

Štev. 22.

V Gorici, 25. Novembra 1887.

Leto VII.

## Gnoj, gnojšče in gnojitev.

Za gnoj trebamo stelje; čem več hočemo napraviti dobrega gnoja, tem več moramo preskrbeti dobre stelje. Te imamo mnogo vrst; naj bolja je ona stelja, která more zadrževati v sebi gnojuico, n. pr. eržena, senena, ječmenova in ovsena slama; poslednji dve ste dobri tudi za krmo. Dalje imamo praprot, vresje, palud, drobno vejevje in raznovrstno listje; to ima primerno manjšo vrednost. Dober gospodar mora za to skrbeti, da mu nikdar ne zmanjka stelje.

O zimskem času se napravlja največ gnoja, ker je živina večinoma v hlevu. Zato je treba skrbeti, da se večkrat nastilja in gnoj pomeša. Gnoj se izkida vsak dan izpod živine in spravlja na gnojšče. Se vé, da bi bil gnoj bolji, ako bi ležal dalje časa v hlevu pod živino; a za živali bi bilo škodljivo, ker se razvija iz gnoja mnogo amonijaka, kteri škoduje zdravju sploh in posebno očem.

*Mešanec* ali *kompost* se napravlja iz raznih odpadkov n. pr. iz smeti na dvorišči, raznovrstnih drvenih odpadkov, cestnega blata, postržkov iz cestnih jarkov, kalov, bajerjev, iz kratko sekanega vejevja, rožja, ruševja itd. s kratka iz vseh takih odpadkov, kteri lahko segnjijejo.

Kompostni kup ne sme biti više zložen od 1. m in 30-40 cm. Na dotičnem mestu naj bodo tla kolikor mogoče neprodurna, da se ne bo zgubljala tekoča gnojna moč.

Kompost se sklada tako:

Najprej se na tla položi nekoliko drobnega vejevja, na nje se namoče v plasteh blato, ruševje, smeti, goveji gnoj, zopet smeti, nekoliko drobnega vejevja itd. Po vrhu se zasuje kup sé zemljo.

Kompost se mora štirikrat na leto dobro premešati in večkrat polivati. On ne sme biti suh, sicer bi se razni odpadki v njem ne mogli razkrojiti, bi ne mogli razpasti.

Okoli kompostnega kupa vreže se plitev jarek, v kterem se nabira iz komposta prodirajoča tekočina.

Kedar je kompost zložen iz lahko razpadljivih odpadkov, dozori v 4 do 7 mesecih; ako so pa v kupu razni trdi, vstrajni odpadki, tedaj treba, da postane kompost goden, enega leta in tudi več.

S kompostom se gnojé posebno travniki, detelje, sadna drevesa, vrti; za mlade trtne nasade je neprecenljiv.

Učinek komposta na travnike traja 2 do 3 leta in se pokazuje zlasti v tem, da se mah izgublja na njih in da dajejo boljši in obilniši pridelek. Praviloma naj bi se travniki gnojili s kompostom, drugi gnoj pa naj bi se vporabljal za oranja.

*Tekoči gnoj* imenujemo vse one tekočine, které obsegajo gnojilne snovi, amonijak. V prvi vrsti imamo gnojuico in scalnico. V gnojnici so nabrane one gnojilne snovi, které so se izcedile iz gnoja. Za'ó mora imeti vsak dober gospodar poleg gnojšča jamo, v kterej se nabira gnojnica kolikor mogoče tudi ona, která odteka iz hleva.

Da ostane gnojnica močnejša, izdatniša, treba, da jo večkrat posipamo sé zelenim vitrijolom, ali pa z mavcem.

Gnojnica je prav dobra za vrtné rastline; posebno blagotvorno upliva na slabe zimske setve; no gnojnici si kmalo opomorejo. Z gnojuico namakane zimske sestve mnogokrat bolje vspevajo od onih, kterim smo v jeseni z gnojem postregli. Gnojnica nima tako trajnega učinka v zemlji kakor gnoj.

Gnojnica se priležno razvaža v sodu, kteri ima čep spodej; pod čepom je pritrjena 1½-2 m dolga luknjasta cev, která je z leseno pipo spojena sé sodom tako, da se gnojnica iz soda pretaka v cev in iz cevi da škropi skozi luknjice na zemljo. Namesto cevi se pritrdi pod čepom tudi lahko deska, na ktero pada gnojnica ter se po njej na široko razliva po zemlji.

Z gnojuico je najbolje gnojiti po zimi, kedar je zemlja zmrzla in se z vozom ne dela škoda po setvah. Gnoji se ž njo tudi pomladi; a takrat je treba, da jo ljudje raznašajo in razlivajo po njivi. Kedar solnce pripeka, ni dobro gnojiti z gnojuico,

ker bi mogle rastline po njej pogoreti; torej naj se po leti zaliva z gnojnico le, kedar so hladnejši dnevi n. pr. po kakem dežju, ali na vse rano. Ako je gnojnica premočna, naj se stanjša z vodo.

Fr. Plešničar.

### Vrboreja.

Marsikomu se bo čudno zdelo, zakaj polnimo list z nehvaležno razpravo o vrboreji, ko je vendar znano, da vrbe same ob sebi brez posebnega obdelovanja rasejo na mnogih krajih po bregovih Vipave, Soče, Idrijce itd. ter se množé, ne da bi človeška roka k temu kaj pomagala.

A povedali smo v zadnjem listu, da se v našej Furlaniji bavijo cele vasi s košarstvom in da potrebujejo za to toliko vrbjih šib, kolikor jih sedaj ni mogoče skupaj spraviti na vsem Goriškem; da roma vsled tega pomanjkanja vsako leto nad 60.000 gld. čez mejo, kateri bi prav lahko tu ostali, ako bi se vsi za vrborejo sposobni prostori, kateri se ne morejo porabiti za izdatnejšo obdelovanje, primerno izkoristili. Danes naj dostavimo še opazko, da bi ne bilo morda napačno, ako bi se košarstva lotilo tudi prebivalstvo nekterih naših gorskih vasi, n. pr. v Čezsoči, na Žagi in drugod. Ta obrtnija sicer ne prinaša bogatstva, a ona pridržuje prebivalstvo doma, in ker daja dela otrokom, odraslim in starcem, vzbuja v vaseh občeno marljivost. Gospod učitelj Travan pripoveduje v svoji knjižici o vrboreji in košarstvu v Furlaniji, da v vasi Foljanu, kder se bavi prebivalstvo samo s košarstvom, ni najti nikogar od 12 let navzgor do starcev, kateri imajo še kaj moči, da bi lenušil. Delavec pleče po 14 ur na dan, da si prisluži 60 novcev, in v času neugodne kupčije še manj; a ker delajo vsi v hiši, možje, žene fantiči in deklice tekmuje med seboj v ročnosti in marljivosti, nabere se vendar toliko zaslužka, da se družina pošteno preživi. In ker živé vsi na domu, ni občini skrbeti za bolnišnične stroške in to je tudi velicega pomena.

Kako vse drugače je v naših poprej omenjenih gorskih občinah. Možje in mladenči se razkrope in krošnjarijo po več mesecev na leto po svetu, mlado ženstvo se potika po službah v mestih, a če le more, vrača se tudi ono domov, kedar so možki končali krošnjarsko dobo; otroci nimajo razum šole posebnega opravka: in zlé nasledke teh razmer, moralične in materialne, občutijo družine in občine. Mari bi se takim krajem, kder so ob bregovih Soče obširni, za vrborejo sposobni prostori, ne prilegalo košarstvo? Toda vrnimo se k vrboreji.

Malo ktere rastline je dobiti toliko vrst, kakor vrbe. Znanih je kakih šestnajst, a vsaka se še razdeluje v mnogo podvrst.

Vrbo najdeš v vsakem podnebju, v milem in mrzlem; na rovani, na gorskih planotah in celo na

visočini 8000 metrov. Zvrže se rada ali spremeni, ker je enospolna: Veter popiha plodilni prah z vrbe ene vrste na ono druge vrste in dotično seme daja nov izrodek. Kdor hoče vrbje razumno in uspešno gojiti, naj si zbere le malo vrst za svoje zasade, k večemu tri ali štiri in te naj pazno oskrbuje. Tako delajo Francozi in Angleži, kateri so v vrboreji dosegli med vsemi narodi naj večji napredek. Izbiraje vrbje vrste, ktere hočemo zasaditi, moramo se ozirati na podnebje, na lastnosti in lego zemljišča, odmenjenega za nasad in na način, po katerem hočemo nasad napraviti. Kakor smo že omenili, naj se za take zasade odbirajo malo vredna zemljišča, na kterih si ni obetati zdatnih uspehov od drugih pridelkov.

Do zdaj se je večidel menilo, da je vrba povoduja rastlina in da vspeva samo v zeló mokrih zemljiščih, ali celo v vodi. To pa ni res: nektore vrbje vrste potrebujejo primerne vlažnosti, druge pa se sponošajo izvrstno tudi v suhih zemljiščih. Nasprotno pa smemo trditi, da nobena stvar ne škoduje tako vrbi, kakor stoječa voda in vstrajna vlažnost.

Za vrbje nasade se posebno priporočajo naslednje vrste:

1. *Salix amygdalina*. Ta je med najboljšimi, če ne najboljša vrsta; vspeva na vsakem zemljišču, a bolje na suhem nego na mokrem. Ona se gosto zarašča in v njenej senci se zaduši pod njo rastoči plevel. Lupi se rada in tes je jako lep, bel. Pozebe pa brže od drugih vrst. Tej vrsti pripadajo: a) *Salix amygdalina italica nigra*; b) *Salix amygdalina varia*. Obe se priporočati za obdelovanje ne toliko zaradi lepote, kolikor zaradi velike rodovitnosti. c) *Salix amygdalina triandra alba*, za suha, peščena tla; d) *Salix amygdalina vitellina*, ne rodi bogato, pa ima krasen les.

2. *Salix viminalis*. Tej vrsti ugaja suho, ilavnoto zemljišče. Zmrzal jej rada ne škoduje; šibe so gladke, imajo manj vejic od vsake druge vrste; zato najbolj poprašujejo po tej vrsti in jo najdražje plačujejo. Za *Salix amygdalina* je ta najboljša in daje bogat pridelek. Sposobuje se za fina košarska dela. Rase čvrsto tudi v mrzlem podnebju.

3. *Salix purpurea*. Za to vrsto treba milega podnebja, dobre zemlje in skrbnega obdelovanja. Zato ne bomo o njej dalje govorili.

4. *Salix purpurea viminalis* je le izrodek poprejšnjih dveh vrst. Ta vrba je prav dobra ter vspeva na vsakem zemljišču, da je le zadosta vlažno. Košarji jo imajo prav radi.

5. *Salix hippophaefolia* vspeva v vlažnih in suhih zemljiščih.

6. *Salix pruinosa acutifolia* je v vsakem oziru vredna, da jo priporočamo. Zadovoljna je z vsakim zemljiščem; skoro, da jej bolje ugaja pusto, vlažno in peščeno, kakor pa tolsto in močno zemljišče. Ona je prav lepe rašče ter poganja dolge, gladke šibe. Te pa naj se ne porezujejo uže prvo leto, da rast-

line ne oslabé in kdor hoče imeti močan zasad, naj vsako tretje ali četrto leto opusti režnjo.

Največ šib daje *Salix amygdalina*, za njo se vrsté druge vrbe, kakor smo jih zgorej našтели.

(Dalje prihodnjič.)

### Postava zoper žganjarje.

Mnogo uzrokov je vplivalo, da so v obče zelo opešale gospodarske razmere v naši deželi. Imeli smo slabe letine vsled toče, suše, povodnji, trtnih bolezni in raznih drugih nezgod; veliki davki in primeroma še večí nakladi za šolske, cestne, občinske in druge potrebščine so globoko segali in segajo žalibog še dalje v strgan žep obdačenca, kateri dela, se trudi in — plačuje, da gorje ujemu.

A nezgoda vseh nezgod tiči vendar le v žganju. Dokler ni nezumno uživanje te nesrečne pijače postalo malo da ne splošno po vsej deželi, našel si še kaj blagostanja v marsikteri vasi v gorah in v rovani. Mnoge kmetije so se vstrajno ustavljale vsem elementarnim nezgodam in se tudi pod težo davkov niso vdrle — a žganju so slednjič podlegle. Vsak posameznik je zgubljen, če se vda žganju in vsaka kmetija in vsaka obrtnija, koje gospodar in družina ne poznata mere v vživanji žganja, morati kmalo propasti. V naših gorah, pa tudi v Furlaniji imamo na stotine dokazov za žalostno to resnico.

V nekterih deželah naše državne polovice je še hujša pohotnost po žganji razširjena, kakor pri nas. Zato je trebalo n. pr. v Galiciji uže poprej primer-nih naredeb, da se je nezumno uživanje žganja nekoliko zaprečilo; ker to zahteva tudi državni interes.

Saj je dognana stvar, da pešajo ne samo gospodarske razmere, koder je žganjarstvo doma, ampak da se po njem ruši tudi javna morala in da ljudstvo fizično propada, to je, da slabi in hira tudi glede telesnih moči.

Zato je bil zares skrajni čas, da je začela vlada resno na to misliti, kako v okom priti naglo širečemu in v strahovitih dimenzijah množecemu se pijančevanju z žganjinami. Vspeh vladne skrbi o tej zadevi je načrt postave zoper pijančevanje, ne davno predložen poslanski zbornici v postavno obravnavo. Gotovo se bo krčevito zvijala marsiktera židovska duša proti temu načrtu, kajti če se postava izvede, bo gotovo zelo opešala kupčija z žganimi pijačami, zlasti sé špiritom, po ktereji je do zdaj nagloma obogatelo mnogo trgovcev — krščenih in nekrščenih židov.

Ti se pač malo brigajo za javno moralo in za ljudsko gorje. Glavna morala jim je, da si polnijo žepe, naj prihaja denar po ktereji poti si bodi.

(Konec prih.)

### Kako ravnati z novimi sodi.

Z novimi sodi moramo tako ravnati, da izpravimo iz lesa vse, kar bi utegnilo škodovati moštu

ali vinu. V to svrhu služi najbolje izpiranje s kropom.

Nekoliko dni poprej morajo pa sodi z vodo napolnjeni biti. Za tem jih je prati s kropom, dokler ne teče iz njih popolnoma čista voda tako, da nima nobene barve in nobenega okusa. To namreč kaže, da so vse razkrojljive tvarine odpravljene.

Sedaj lahko precej sod nalijemo z moštom ali z vinom. Kjer tega ne storijo takoj, naj sod malo požveplajo in tako na suho postavijo. Namesto žvepla rabi tudi dobra žganica, s katero sod izplaknejo. Vender stane to preveč in tudi ne pomaga zoper plesen tako gotovo kakor žveplo. Starega vina vender ne natakajo v nove sode, ker utegne poleg vse opaznosti v lesu ostati še nekaj škodljivih tvarin, ki potem dajo vinu neprijeten okus ali mu vsaj barvo pačijo. Tega se ognemo, ako nalijemo nove sode prvokrat z moštom.

Če nimamo kropa pri rokah, treba sode večkrat z vodo naliti in to zopet odtočiti in z novo nadomestiti, dokler ne odteka zelo znažna.

Za tem vliješ v sleharni sod vrele vode, z sodo pomešane, (5 do 10 kilov na 100 litrov vode) in ga ž njo mečno izplakneš, po 24 urah ponovi delo, izmij sod in nalij z moštom. Kadar je ta zavrel, dober je sod za vsako vino.

Po nekod imajo pa navado nove sode na vročem sopuhu pariti in tako sušiti. Par potegne vse vinu škodljive tvarine iz lesa. Toda tako sode za vino pripravljati je sicer najbolje, pa v to svrho treba je parne mašine, katere si ne more vsak vinogradnik omisliti. Kaže torej, da bi si jih večé občine priredile za splošno porabo vseh domačih vinogradnikov.

Veliko manj cikastega, kalnega in zaduhlege vina bi imeli ljudje. Kajti večina bolezni prihaja vinu od slabih sodov, ker niso bili prvokrat dobro pripravljeni ali so bili pozneje zanemarjeni ter nikoli prav osnaženi in izprani.

„Allgemeine Weinbau-Zeitung.“

## Gospodarske novice

V slovenski oddetek kmet. šole je za dvoletni tečaj 1887-88 1888-89 vpisanih 17 učencev. Ti so: Bartoš Miroslav in Bartoš Ferdinand s Trnovega nad Gorico, Bolé Al. iz Rójana pri Trstu, Bratina Al. iz St. Tomaža, Fabjani Leopold iz Kobdila, Fabjani Rafaél iz Štanjela, Gerbec Danijel iz Kobdila, Buda Feliks z Bizelskega na Štajerskem, Grbec Anton iz Kobdila, Kos France iz Kobdila, Poljak Josip iz St. Mihela pri Šempasu, Plesničar Anton in Plesničar Maksimilijan s Trnovega, Pipan Josip iz Škrbine, Jericijo Valentin iz Avča, Večerina Al. iz Tomaja, Zavadlav Andrej iz Štandreža. Priobčili smo imena, ker je zanimivo vedeti, kateri kraji se najbolj zanimajo za kmetijski poduk.

**Deželnozbornski predlogi.** — V sedanjem zasedanju našega deželnega zbora pride v razpravo načrt postavbe zastran ribarstva v medzemskih vodah. Razpravljalo se bo tudi o spremembi varstvenih dob za razno divjad. O tej zadevi so se dogovorili zastopniki Istre, Trsta in Goriškega, da se za celo Primorske odločijo enake varstvene dobe.

V drugi zborovi seji je poslanec vitez dr. Payer čital obširno poročilo deželnega odbora o pomoči, ki naj bi se zaprosila od države tistim osiromačenim prebivalcem naše dežele, kateri niso vsled dolgotrajne suše skoro nič pridelali in kojim preti v bodoči zimi in pomladi blede lakota. Ta zadeva se je izročila posebnemu odseku, da jo v razpravo vzame in poda svoje predloge. Ob izidu bomo poročali o svojem času.

**Društvo za varstvo avstrijskega vinarstva na Dunaji** je dobilo letošnjo pomlad 160.800 trt iz Amerike in 111.565 ameriških trt s Francoskega. Teh trt je prišlo na Kranjsko 1000, na Štajarsko 17.600 in na Primorsko 20.000. Društvo naznanja, da ima vsako leto na razpolaganje le malo takih ameriških trt, ki so iz krajev, koder nimajo trtne uši. Tiste ameriške trte pa, ki so iz okuženih krajev, sme društvo le prodajati, koder so uže uradno konstatovali trtno uš.

### Razpis službe

popotnega učitelja poljedelstva za slovanske kraje na Tržaškem in v Istri.

Vsled ukazov c. k. ministerstva za poljedelstvo od dne 29. septembra 1886 št. 10277/1148 in 18. oktobra 1887 št. 14124/1603 razpisuje se s tem služba enega popotnega učitelja poljedelstva za slovanske kraje na Tržaškem, Goriško-Gradiškem in v Istri.

Popotni učitelj, kateri ne bo nastavljen kot državni uradnik, temveč samo pogodbeno za določen čas in sicer najprej za eno leto na poskušnjo, bo imel, zraven nadzorstva poljedelskega poduka v ljudskih šolah in napeljevanja dotičnih učiteljev v poljedelstvu, sploh nalogo natančneje določeno v posebnej službeni instrukciji s perijodičnimi in prigodičnimi predavanji, združenimi praktičnimi dokazi podučevati v lahko umljivi besedi poljedelce o kmetijstvu (racionalnem gnojenji, obdelovanji travnikov, umetnem pridelovanji klaje itd.), o živinoreji (racionalnem ravnanji sè živino, kermenjii, mlekarstvu in sirarstvu; o vinoreji (o ravnanji z vinom, napravi kletij, kemični analizi, trtni uši), o gozdnarstvu, o pridelovanji zelenjava, sadjoreji in obdelovanji oljk.

Popotni učitelj je neposredno odvisen od namestništva, kteremu mora poročati vsaki mesec o svojem delovanji.

Temu poročilu se ima pridjati izkaz, v kterem so navedena izvršena predavanja, razpravljani učni predmeti, kraj, dan in ura predavanja, število po-

slušalcev, kateri so bili pričujoči, potem vse, kar se je pri tem opazilo in posebnega zgodilo.

Konec leta bo moral popotni učitelj napraviti glavno poročilo o svojem delovanji, o doseženem uspehu in staviti primerne predloge.

Popotni učitelj dobiva na leto 1000 fr. kot plačilo in 600 fr. potnine v mesečnih anticipatnih ratah.

Prosilci za to mesto imajo vložiti svoje prošnje do 31. decembra t. l. pri tukajšnjem namestništvu in dokazati svojo starost, avstrijsko državljanstvo, dokončane studije, praktično izurjenost v kmetijstvu in znanje nemškega in dotičnega slovanskega, vrh teh pa tudi deloma italijanskega jezika.

Oni prosilci, kateri so izprašani iz poljedelstva na kaki kmetijski ali poljedelski šoli ali samo iz vino — in sadjoreje na c. kr. višji poljedelski šoli na Dunaji, imajo prednost pred drugimi.

Od c. kr. namestništva za Primorje  
v Trstu, novembra 1887.

### Tržne cene

30. oktobra t. l. v Gorici.

	od gold.		do gold.	
Pšenica . . . . . 100 k.	8	10	8	20
Koruza . . . . . "	7	—	7	50
Rž . . . . . "	7	—	7	50
Ječmen . . . . . "	6	—	6	25
" pehan . . . . . "	11	—	11	50
Oves . . . . . "	5	80	6	—
Fižol . . . . . "	8	—	12	—
Ajda . . . . . "	8	—	8	50
Riž (fin) . . . . . "	22	—	24	50
Riž navaden . . . . . "	20	—	21	50
Riž indijski . . . . . "	14	—	17	50
Seno . . . . . "	3	—	3	28
Slama . . . . . "	2	—	2	20
Češplje (goriške črne) . . . . . "	12	—	16	—
Breskvice (suhe) . . . . . "	40	—	50	—
Fige (suhe) . . . . . "	16	—	18	—
Maslo (kuhano) . . . . . 1 k.	—	96	—	96
Maslo (surovo) . . . . . "	—	80	—	90
Sir (Bovški prav star) . . . . . "	—	100	—	105
" " star . . . . . "	85	—	90	—
" " nov . . . . . "	56	—	60	—
Vino črno furlansko . . . . . 100 litrov	18	—	20	—
Vino črno kraško . . . . . "	18	—	26	—
Vino belo Dornber. . . . . "	15	—	19	—
Vino belo briško . . . . . "	17	—	20	—